

İFİL İFİL BARTIN

Ali Bülent GÖÇMEN

GİRİŞ

Ülkemizin Batı Karadeniz Bölgesi'ndeki, Bartın İl merkezinde, halen ağırlıklı olarak kullanılan yerel ağız özelliği unsurlarının süregelen varlığının yazılı belge haline getirilip kitap olarak basılması sonucu, tanıtımve içerik açıklamalarına gerek duyulmuştur.

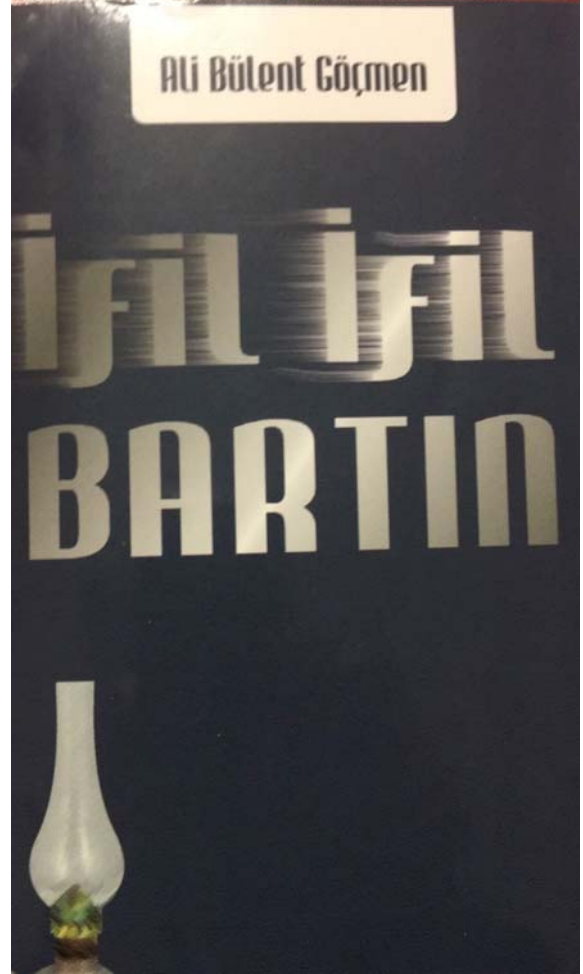
Eserin konusu; bölgede konuşulan ağız özelliklerinin tespiti ve belgelenmesi olarak nicelenebilir. Kapsamı ve yazım tekniği olarak ise; ülkemiz genelinde yapılan benzeri çalışmalara görece nitel değerlendirmelere açıktır.

"İfil ifil Bartın" kitabı; Bartın il merkezinde gerçekleştirilen alan araştırmaları ve kısıtlı da olsa daha önce yazılan kaynaklardan yararlanılarak hazırlanmıştır. Alan araştırmaları, yıllarca süren bir çalışmanın sonucunda yüzlerce anket katılımcısı ile yüz yüze gerçekleştirilen diyalogların yazıya geçirilmesiyle gerçekleşmiştir. Anket katılımcıları seçiminde;

bölgede kullanılan dilin ağız özelliklerinin uzun yıllar öncesine dayanması gerekçesiyle, yaşlı katılımcıların ağırlıkta olmasına titizlik gösterilmiştir.

Transkripsiyon imleri kullanılarak sözcüklerin bölge diyalektiğinde, hatasız sesletimi verilmeye çalışılmış, bolt şeklinde yazılan örnek cümlelerde ise; taşıyıcı unsur kabul edilen bölge etniğinin kolay okuyup, sesletebilmesi amacıyla, Türkçe yazım kuralları özellikle uygulanmamıştır.

Bartın aileleri, Bartın'ın özgün ağzını, çocuklarından uzak tutmaya çalışmaktadırlar. Kanımızca ilerleyen yaşlardaki sosyal yaşamlarında "Ölçünlü Dilimizin" kullanılması

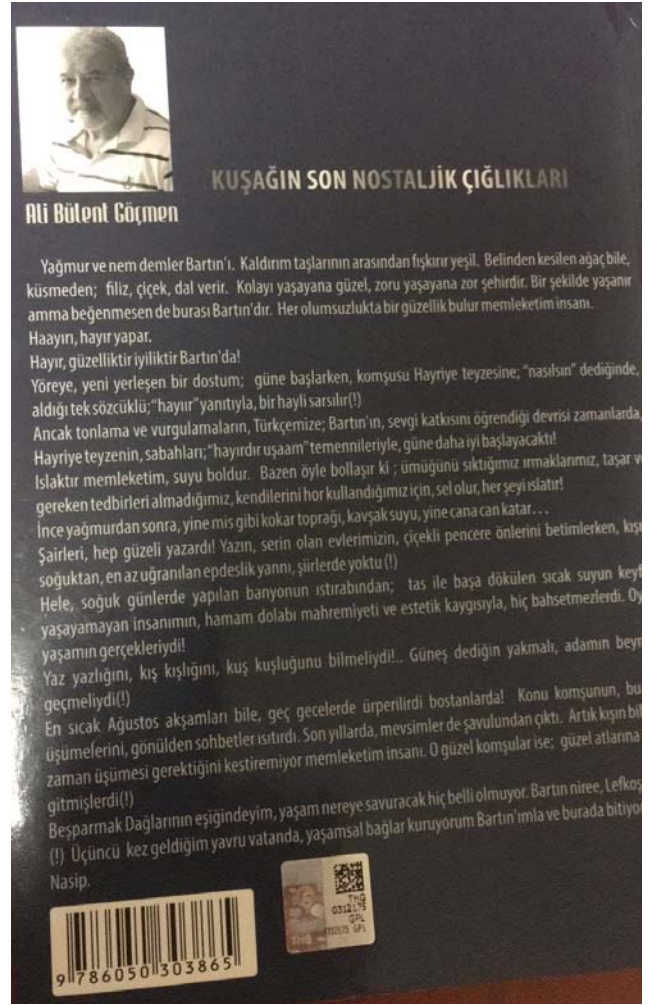
gerektiğinde, ağız farkını ayırt edemeyip, zor durumda kalacaklarını düşünmektedirler. Oysa gözlemlerimize göre; Bartınlı, çeşitli ruhsal durumlarda veya sosyal ortamlarda, Bartın Ağızından ölçünlü dilimiz kabul edilen İstanbul Ağızına, diğer diyalekt ve sosyolektlere kolaylıkla geçebilmekte ve adaptasyon problemini büyük ölçüde yaşamamaktadır.

Bir başka nedenin ise; Bartın halkının, oldukça önemli bölümünün, ağızlarını, kaba(!) ve utanılacak bir jargon gibi değerlendirdiklerini düşünmekteyiz. Oysa ülkemizin çok az yerinde (Tavas ve Çivril) cüz'i benzerliklerin dışında, hiçbir yerinde kullanılmayan, dünyada ise; Karadeniz'in kuzeyinde kökenleri tespit edilen Kuman-Kıpçak, bugünkü devamı Karayım Diyalekti dışında, başka örneği henüz tespit edilmemiş sosyal bir gerçekle karşı karşıya bulunmaktayız.

Bu ağız; bölge insanının yüzyıllarca, eski bir Oğuz Dil Gurubu'nun, Kıpçak-Türkmen unsurlarının getirdiği ağız özelliklerine, kendi diyalektik özelliğini katarak var ettiği önemli bir ekinç değeridir. Toplumların, kültür değerlerinden en önemlisi sayılan dil olgusunun yaşatılması yadsınamayacak bir gerçektir. Bartın ve çevresinin uzun yıllar ürettiği ağızın sürdürülebilir özelliği vardır. Son yıllarda gerçekleştirilen kısıtlı bir kaç çalışma dışında, metin, gramer gibi çalışmalar yapılamamış ve gelecek kuşaklara belge bırakılamamış olduğundan, uzun yıllar öncesinde kullanılan birçok sözcüğün, kaybolup gitmiş olduğunu üzümlere tespit ettik. Buradan hareketle günümüzde üretilerek hayata geçen sözcüklere kök ve sesletime sadık kalmak koşuluyla mümkün olduğunca yer verdik ki, yitip gitmesinler.

YÖNTEM

Çalışmalarımızda; Türkçe'mizde aynen kullanılan söylemler dikkate alınmayarak, araştırma bölgesinde nüansla kullanıldığını tespit ettiğimiz her sözcük, mümkün olduğunca derlemeye dahil edilmeye çalışılmıştır. Ancak, bazı sözcüklerin, bir veya birkaç harf sesletim farkı ile aynen yazılmasının nedeni ise; cümle içinde kullanıldığında, farklılıklar ve bölgeye özgü

anlamlar içerdiği içindir. Morfolojik incelemeler konunun uzmanlarınca değerlendiril -mesi gerektiğinden, çalışmamızda, karine olarak kısa not şeklinde yazılmış olup, birer örnekle yetinilmiştir. Kullanma yoğunluğu yok denecek kadar olan sporadik sözcükler, dikkate alınmamıştır.

Bazı eylem ve eylemsiler, zorunlu olarak yalın hali ile yazılamayıp, yerel jargonu ile ve ancak; zaman, şahıs, çekim durumu ya da sadece ifade edeceği olay ile ilgili olarak kullanıldığında anlamlı olabildiği için, aynen kullanılmışlardır. Benzer nedenlerle tek başına veya ek almadan kullanılamayan sözcükler de çalışmaya alınmıştır.

Türkçemizde kural olarak, yabancı, dışarıdan girme sözcükler dışında, iki ünlü ve ünsüz yan yana bulunmaz. Ancak Bartın yerel ağız söyleyişte kuralı bozar. Bu nedenle, amacımızın bir bölümüne ulaşabilmek için, transkripsiyon imlerinden yararlanılmış olup; çok seçenekli okuyabilmeyi sağlamak ve özellikle bölge insanının, sorunsuz anlayabilmesi için, deyimlerde ve günlük konuşma dilinden verilen örneklerde, transkripsiyon kullanılmamıştır. Aynı amaçla noktalama işaretleri de; yöre okuyucusunun, cümleyi zihninde özgürce yorumlaması için, mümkün olduğunca az kullanılmıştır.

Araştırmada kullanılan transkripsiyon imlerinin açılımları hususunda, ülkemizde kurala bağlanmış ve sesletim özelliklerini açıklayan belgeye ulaşamadığımızdan, uluslararası kullanılan imlerin tablosunu, bölgenin söylem özelliğine göre oluşturmaya çalıştık.

Eylemlerin(fiillerin) ve bazı sözcüklerin, Bartın ağızına göre çekimlerinin tümünü yazmak yerine, türetme okuyucuya bırakılmıştır. Ancak bazı fiillerin diğerlerine nazaran, söylemde ilginçlik, ayrıcalık göstermeleri nedeniyle, bölge vurgulamalarından saparak türetilbileceği kaygısı ile çekim örnekleri çoğaltılarak sunulmuştur.

Ad eylemlerin(isim fiiller) “**mak, mek, me, ma**” ekleriyle yazılmasının nedeni; anlam saptasını önlemek amacını taşır. Bu sözcüklerde de çeşitli durumlarda, kullanımları okuyucuya bırakılmıştır.(örn: **anşalamak, avsurmak, çıkaramamak, cirelmek.**)

Yerleşim yeri adlarından, sadece günlük konuşmalarda anlam bütünlüğünü sağlayan, tamlama görevi olan sözcükler dikkate alınarak, çalışmaya dahil edilmişlerdir. (örn. **Amasıra, Amariga, Cinevüz-le.**)

Bazı sözcükler, tek harf sesletim farklarıyla (göçüşme) aynı anlamda kullanılmalarına rağmen, alfabetik sıralamada yerlerini almışlardır. Nedeni ise; bölge halkının, sözcüğün kullanım anındaki, sosyal çevre, ruh durumu gibi etkenlerin, nüanslı söyleyişlere yol açmasındandır.(örn : **amaee, amanee. avuz, avız.**)

Sinonim sözcüklerde, değişik harflerle sesletim yapılabildiği için, bu gibi sözcüklerde değişiklik içeren her harf kullanılarak, dizine dahil edilmiştir. (örn : **eccük, azcuk, accuk**)

Paradigmatik özellikleri nedeniyle, birlikte kullanılması gereken sözcükler dizine aynen dahil edilmiştir. Sadece deyim ve deyişlerde kullanıldığı takdirde, dili kullanan ve bu konuya hakim bölge insanının dışında; anlaşılması mümkün olamama kaygısı, çalışmayı bu doğrultuda şekillendirmiştir.(örn : **bosdan gorkuluğu**)

Sövgü, maalesef bölge ağzında ağırlıklı olarak kullanılmaktadır. Bu anlamda, paradigma yadsınmayıp, özellikle kullanım örneklerinde, gerektiğinde yer verilmiştir.

Ağırlıklı olarak kullanım örneklerinde görülecek; diftong ve şeddeli sözcüklerde, sesletim karışıklığı kaygısıyla transkripsiyon imi kullanılmayıp, çift harfler aynen yazılmışlardır. (örn : **auşam, bouva , accuk.)**

Ölçünlü dilimizde, içerik olarak anlamdaş olup; sadece, sesletim olarak farklılık gösteren sözcüklerin, dizine dahil edilmesindeki amacımız; Bartın Ağzının, kayıtlı ve sürdürülebilir özelliğe kavuşmasının yanında, bölgeye dışarıdan gelip yerleşen insanımızın, sosyal iletişimde zorlanmalarına çözüm üretmektir.

Bartınlı, adeta tiryakilik yapan bölge ağzı ile konuşmaktan keyif alır, özellikle bölge dışında yaşamak durumunda kalanlar, bir araya geldiklerinde, hemen yöresel diyalekte geçerek konuşmaya başlar. Özellikle samimi sohbetlerde, bir konuyu anlatmakta kuşku duyduğunda ya da pekiştirmek, eksiksiz olarak anlaşılmasını sağlamak amacıyla, yerel ağızla örneklemeler yapar. Söz gelimi, herhangi bir düşüncesini ifade ettikten sonra ; “ **el dānā** ”, “ **sokak maskarası olusuy** ” , “ **ögle delle** ” gibi yerel ifadelerle; anlatılanın, tam olarak anlaşılmasını sağlamaya çalışarak, pekiştirmeler yapar.

Bartın şehir merkezi ile kırsalının, ağız kullanımında yer yer farklılıklar görülür. Köy veya köy gurupları arasında çeşitli sosyolektler kullanılır. Merkez yaşayanları kendi diyalektini, kırsala görece, daha ayrıcalıklı kabul edip, onu koruma refleksi gösterir. Özellikle esnaf bu söylemleri bilir. Ancak alışverişlerde veya köylü ile sohbetlerinde, ironik yüklemeler yaparak kırsal jargonları da kullanırlar(dı).

Araştırma ve derleme çalışmaları sırasında yüzlerce katılımcıyla, zamanlama ve sosyal yaşamın zorunlu problemleri nedeniyle uzun yıllar sürecektir diyaloglar gerçekleştirmek durumunda kalınmıştır.

SONUÇ

Kitap için yapılan araştırmalar sırasında Ölçünlü Dilimize katkı amacıyla yeni sözcükler üretme olanağını da yakalanarak metin içine serpiştirilmiştir. Söz gelimi; sosyal yaşamda sıklıkla karşılaşılan ve insanımızda olumsuz etkileri görülen, üzüntü verici olayları ifade eden “Üzge” sözcüğü türetilerek, kamuoyunun dil dünyasına sunulmuştur. Öte yandan günümüzde kullanılan ; Bir toplumun yarattığı ve özgün eser ve davranışların tümünü kapsayan “Kültür”

sözcüğünün karşılığı olan “Ekin” kelimesinin, aynı zamanda tarım faaliyetlerini de içerdiğinden, karışıklığa yol açmaması amacıyla “Ekinç” olarak sunulmuştur.

Araştırmalarımız esnasında Genel Türkçemizin sözcük adedi açısından zenginleşmesi için oldukça önemli olduğuna inandığımız ve sadece araştırma bölgemizde kullanılan birçok sözcük tespit edilmiştir. Söz gelimi; “ feyil” sözcüğü; Öğrenilmek istenen bir düşünceyi, fikri ifade etmek amacıyla kullanılmakta ve ; “ feyilini yoklamak” şeklinde yardımcı fiil ile birlikte söylenmektedir. Kitap incelendiğinde; tek sözcükle bir çok düşünce ve olayı anlatabilen farklı örnekler de görülebilecektir.

Bu çalışmanın, belge olarak gelecek kuşaklara aktarılması, filolojik ve etimolojik araştırmalara ve ülkemizde gerçekleştirilmesi beklenen Ağızlar Atlasına kaynak olacağı umudunu taşımaktayız.

Derleme çalışmasına ilgi duyacak bölgemiz insanların, kaynaktan en fazla yararlanacağını ve de yararlanılmasını sağlayarak, gelecek kuşaklara taşıyıcı unsur olacaklarını umuyoruz.

Ağız özelliği açısından, Ölçünlü Dilimizden tamamen farklı sesletilen 3000’e yakın özgün sözcük ve deyim yer aldığı kitapta muhtemelen eksiklikler de olacaktır, onları da elde olmayan nedenlerle tamamlayamadığımızdan, daha kapsamlı ve tamamına yakın tespitlerle yaşama geçirilecek çalışmaların yapılacağını ümit ediyoruz.

Derlemede, Bartın’ın olmazsa olmazlarından, aile lakap tespitlerine girilmemiştir. Çünkü bu konuda, uzun süreli başka bir araştırmanın devam ettiği tarafımızdan bilinmekte ve desteklenmesine rağmen, çalışmayı yapan araştırmacının, vefatı nedeniyle maalesef yarım kalmış olup; Eldeki belgelerin değerlendirilmesini temenni etmekten başka yapacak bir şeyin kalmadığını düşünmekteyiz.